

PÁLYAVÁLASZTÁSI INDÍTÉKOK LÉLEKTANI VIZSGÁLATA SAJÁTOS VÁROSI ÉS TANYAI TELEPÜLÉSI VISZONYOK KÖZÖTT ÉLŐ ÁLTALÁNOS ISKOLAI TANULÓKNÁL

Írta: GERÉB GYÖRGY—VERÓK ISTVÁN

I.

A pályaválasztási kérdésekkel egyre kiterjedtebben foglalkoznak szociológusok, pszichológusok, pedagógusok egyaránt. Érthető is ez, hiszen a felnövekvő nemzedék pályaválasztása a közösség és az egyén számára egyaránt fontos kérdés. A társadalomnak szüksége van jól képzett szakemberekre, az egyénnek viszont fel kell találnia választott pályájában vágyainak, törekvéseinek megtestesülését, egyszóval kielégülést, kiegyensúlyozott lelkiállapotot, kedvet a munkához, mely az eredmények alapvető előfeltétele. A pályaválasztásban megmutatókozó gazdasági, társadalmi érdek mellett humanista szempontból sem hanyagolhatjuk el a fiatalok egyéni törekvéseit, érdeklődését, képességeit, hajlamait, szóval személyiséglélektani jegyeit. Mindebből következik, hogy a pályaválasztási kérdések egyik területe diagnosztikai vonatkozású, amennyiben személyiséglélektani vizsgálatok segítségével meg kell keresni az egyed számára legmegfelelőbb pályákat, másrészt pedagógiai ráhatást kíván, hogy a társadalom és a gyermek számára megfelelő hivatást, pályát összhangba hozza egymással.

A pályaválasztási kérdések lélektani vizsgálata nagyrészt a pályaválasztási motívumok, indítékok feltárásán nyugszik. Ha ismerjük azokat a tényezőket, helyes és helytelen motívumokat, melyek a fiatalokat, fiúkat és lányokat meghatározott körülmények között bizonyos pálya felé vonzzák, meg tudjuk fejteni az egyes pályák vonzó és taszító tényezőit s könnyebben tudjuk kiválasztani a személyiségjegyek ismeretében a megfelelő utat.

E tekintetben a helyes társadalmi és pszichológiai szemléletmódra alapozott pályaválasztási tanácsadás a pedagógiai munka szerves tartozéka.

A pályaválasztási kérdések egészségügyi, mentálhygiènes oldala elsősorban abban rejlik, hogy a szívesen végzett munka nagyobb eredménnyel jár, kisebb fáradtságot okoz. Hamarább elfáradunk az olyan tevékenységben, amelynek motívumai külsőlegeseek, nem hivatást, csupán foglalkozást jelent számunkra. A pedagógus feladata, hogy már az iskolában előkészítse tanulóit a helyes választásra, részint a pályaismeret előmozdításával, részint pedig azoknak az erkölcsi, emberi viszonylatoknak a megmagyarázásával, amely a közösségi érdek és egyéni érdeklődés összehangolásával elvezet a kívánt célhoz.

Az utóbbi években nálunk is szervezetteren folyik a pályaválasztási kérdésekben a kutató és gyakorlati munka. Pályaválasztási tanácsok alakulnak, a Munkaügyi Minisztérium Módszertani Intézetében pályaválasztási csoport

működik. Országszerte kutatják az általános és középiskolai tanulók pályaválasztási indítékait. A felsőoktatásban is történtek ilyen jellegű kísérletek.

A külföldi modern szakirodalmat, valamint az idevonatkozó magyar nyelvű irodalmi adatokat nem kívánjuk értékelni és elemezni. Némelyiket a tájékoztató irodalomban soroljuk fel.

Arra törekedtünk, hogy egy viszonylag zárt helyen, Hódmezővásárhelyen végezzük el vizsgálatainkat, tehát egy könnyen nyomon követhető települési viszonyok között élő gyermekanyagnál. Hódmezővásárhely 53 000 lakosú város, belterülete kisvárosi jellegű, külvárosa pedig összeolvad a tanyaterülettel. A városi általános iskolák mellett olyan tanyai iskolákat is kerestünk, melyek könnyen hozzáférhetőek és olyat is, mely nehezen közelíthető meg.

Vizsgálati eljárásunk a következő volt. A gyermekek kérdőívet töltöttek ki.

1. Név, osztály, életkor:
2. Melyik tantárgyat szereted legjobban?
3. Miért szereted ezt a tárgyat?
4. Melyik tárgyat szereted legkevésbé?
5. Miért szereted ezt legkevésbé?
6. Hányas osztályzatod volt a kedvenc tárgyból az elmúlt évben?
7. Hányas osztályzatod volt abból, amit nem szeretsz?
8. A múlt évi átlagos osztályzatod:
9. Mi szeretnél lenni?
10. Miért választottad ezt a pályát?
11. Dolgozik-e ismerősöd ezen a pályán, vagy ki ajánlotta neked?
12. Mikor gondoltál rá, hogy ezt a pályát válaszd?
13. Mit tudsz erről a pályáról?
14. Ha ez nem sikerül, milyen pályát választanál?
15. Mi szerettél volna lenni kisgyermekkorodban?
16. Mi a három kívánságod?

Egyes gyermekeknél explorációt is végeztünk, mely annál is inkább végrehajtható volt, mert egyikünk a gyermekek egy részét tanította és így a gyermekanyagnak ezt a részét közvetlenül is módunk volt megismerni. Osztályfőnököktől, tanároktól is tájékozódunk adott esetben a gyermekekre vonatkozólag.

A vizsgálatra került tanulók osztályok szerinti megoszlása az alábbi képet mutatta:

Osztály	Városi	Tanyai	Összes
V.	78	28	106
VI.	76	26	102
VII.	162	41	203
VIII.	129	38	167
Összes:	445	133	578

Adataink a következő általános iskolákból származnak: Damjanich u.-i (belterület), Szék u.-i (belterület), Ságvári u.-i (belterület), Belsőkutasi iskola (külterület), Csomorkányi iskola (külterület), Kútvölgyi iskola (külterület).

Jelen közleményünkben a feldolgozásra kerülő anyagból a 11. és 13. kérdést ragadtuk ki. Kíváncsiak voltunk, hogy a gyermekek pályaválasztásában

milyen mértékben játszott szerepet a szuggesztibilitás, vagy a véletlen körülmény. Erre vonatkozott a „Dolgozik-e ismerősöd ezen a pályán?”, vagy „Ki ajánlotta neked a választott pályát?” kérdésfeltevés. Ennél a kérdéscsoportnál arra kívántunk feleletet kapni, vajon a közvetlen hozzátartozók és ismerősök mennyiben befolyásolják a gyermekek pályaválasztását? Korábbi vizsgálódásaink során tanárjelölteknél végeztünk hasonló kísérletet. A magasabb korosztályú növendékeknél, tehát az érettségi előtt állóknál is nagy szerepet játszott a pályaválasztásnál az, hogy szülei milyen mértékben gyakoroltak hatást a pályaválasztásra.

Második kérdéscsoportunk a pályaismeretre vonatkozik. Sokszor előfordul ugyanis, hogy a pálya megválasztásánál egy szubjektív tényező, vagy véletlen körülmény játszik szerepet, amely egy-egy elhatározást, vagy érzelmi állásfoglalást motivál. Kíváncsiak voltunk arra, hogy ebben a pályaválasztásban milyen mértékben játszik szerepet a közvetett, vagy közvetlen tapasztalat nyomán nyert pályaismeret. Ezért a következő alcsoportok szerint dolgoztuk fel anyagunkat:

- a) Nem tud a választott pályáról semmit,
- b) Hallomásból tud róla,
- c) Közvetlen tapasztalatból ismeri.

„Hallomásból tud róla” csoportba osztottuk azokat a válaszokat, amelyeket a gyermek olvasmányai, vagy másokkal való beszélgetés nyomán szűrt le magának. Közvetlen tapasztalatnak tekintettük a válaszokból azokat, amelyeknél a gyermek maga is közreműködött valamelyik pálya művelésében mint segítség, segéderő, vagy többször megfordult a műhelyben stb. Ebbe a csoportba soroltuk azokat a motívumokat, amelyeket a gyermek úgy élt át többszörösen egymás után, mint pl. a tanuló az iskolában (tanári, tanítói, óvónői pályaválasztásnál). A fodrász, kereskedő szakmánál is nyerhettek közvetlen tapasztalatokat, mert ezeken a helyeken azokat a jellemző motívumokat írták le, melyek látogatásuk nyomán hatottak rájuk.

Megvizsgáltuk azt is, hogy kiktől kapták a gyermekek az indítékot pályaválasztásukhoz. Közvetlenül a szülők dolgoznak a pályán 7,1%-ban. Elég nagy számban (15,9%) ők is javasolták gyermekeiknek a választást. 23,6%-ban ismerősök dolgoznak a megjelölt pályán és 17,4%-ban ők ajánlották a választást. Maguk a gyermekek választottak pályát minden befolyás nélkül 32,4%-ban. Nem válaszolt a kérdésre 3,6%.

Tanulságos annak nyomonkövetése is, hogy milyen pályaismerettel rendelkeznek az általános iskolai tanulók. A választott pályáról nem tud semmit a megkérdezett gyermekek 27,7%-a, hallomásból tud róla 52,2% és mindössze 20,1% rendelkezik közvetlen tapasztalattal.

Ha az adatokat tovább finomítjuk, elkülöníthetjük egymástól a lényeges és lényegtelen ismeretek alapján történt pályaválasztást. Ez viszont már elég szomorú képet mutat. Lényegesnek neveztük azokat a válaszokat, amelyeknél a tanuló a választott pálya indoklásául egy, a pályához közvetlenül hozzátartozó, annak alapvető fogalmi körébe sorolható jegyet nevezett meg. Az esetleges, külsőleges, anyagi, vagy formai tényezőket magábafoglaló válaszokat lényegtelen válasz gyanánt könyveltük el. Tehát a gyermek ebben az esetben csak megnevez valamit anélkül, hogy annak a pályának a lényegére utalna. Pl. a géplakatos szakmánál azt írja az egyik gyermek, hogy gépekkel dolgoznak, vagy a szubjektív tényezőket említi, pl. szép ez a szakma, jól lehet keresni vele stb. Nyilvánvaló, hogy ezek a válaszok nem megfontoltak, lé-

A pályaválasztás indítékai

Sor- szám	V. osztály		VI. osztály		VII. osztály		VIII. osztály		Ösz- szes %
	T %	V %	T %	V %	T %	V %	T %	V %	
1.	11,8	2,3	11,5	5,4	7,3	6,7	10,5	9,4	7,1
2.	29,4	16,8	34,6	7,8	9,7	14,9	18,4	17,0	15,4
3.	29,4	15,8	15,3	17,1	31,8	18,6	52,7	28,7	23,6
4.	29,4	16,8	19,3	25,0	14,6	17,2	7,9	15,5	17,4
5.	—	35,9	19,3	40,8	31,8	40,1	10,5	28,7	32,4
6.	—	12,4	—	3,9	4,8	2,5	—	0,7	3,6

1. Szülei dolgoznak a választott pályán.

2. Szülei ajánlották.

3. Ismerőse dolgozik a választott pályán.

4. Ismerőse ajánlotta.

5. Ő választotta.

6. Nem választott.

T=tanyai tanulók

V=városi tanulók

nyegreutalóak, tehát ezek nem tanúskodnak valódi pályaismeretről. A megvizsgált gyermekek 23,3%-a utalt valamely lényeges jegyre, összefüggésre a megjelölt pályával kapcsolatban. 49%-ának teljesen lényegtelen, esetleges, külöleges jegyek alapján történt a választása.

A pályaismeret tudatossága

Sor- szám	V. osztály		VI. osztály		VII. osztály		VIII. osztály		Ösz- szes %
	T %	V %	T %	V %	T %	V %	T %	V %	
1.	44,4	1,3	65,4	15,1	47,5	31,0	34,2	28,6	27,7
2.	44,4	71,8	19,2	71,3	35,0	44,3	34,2	57,9	52,2
3.	11,2	26,9	15,4	13,6	17,5	24,7	31,6	13,5	20,1
4.	11,2	25,6	19,2	16,4	12,5	24,7	21,0	30,9	23,3
5.	44,4	73,1	15,4	68,5	40,0	44,3	44,8	40,5	49,0

1. Nem tud semmit.

2. Hallomásból tud róla.

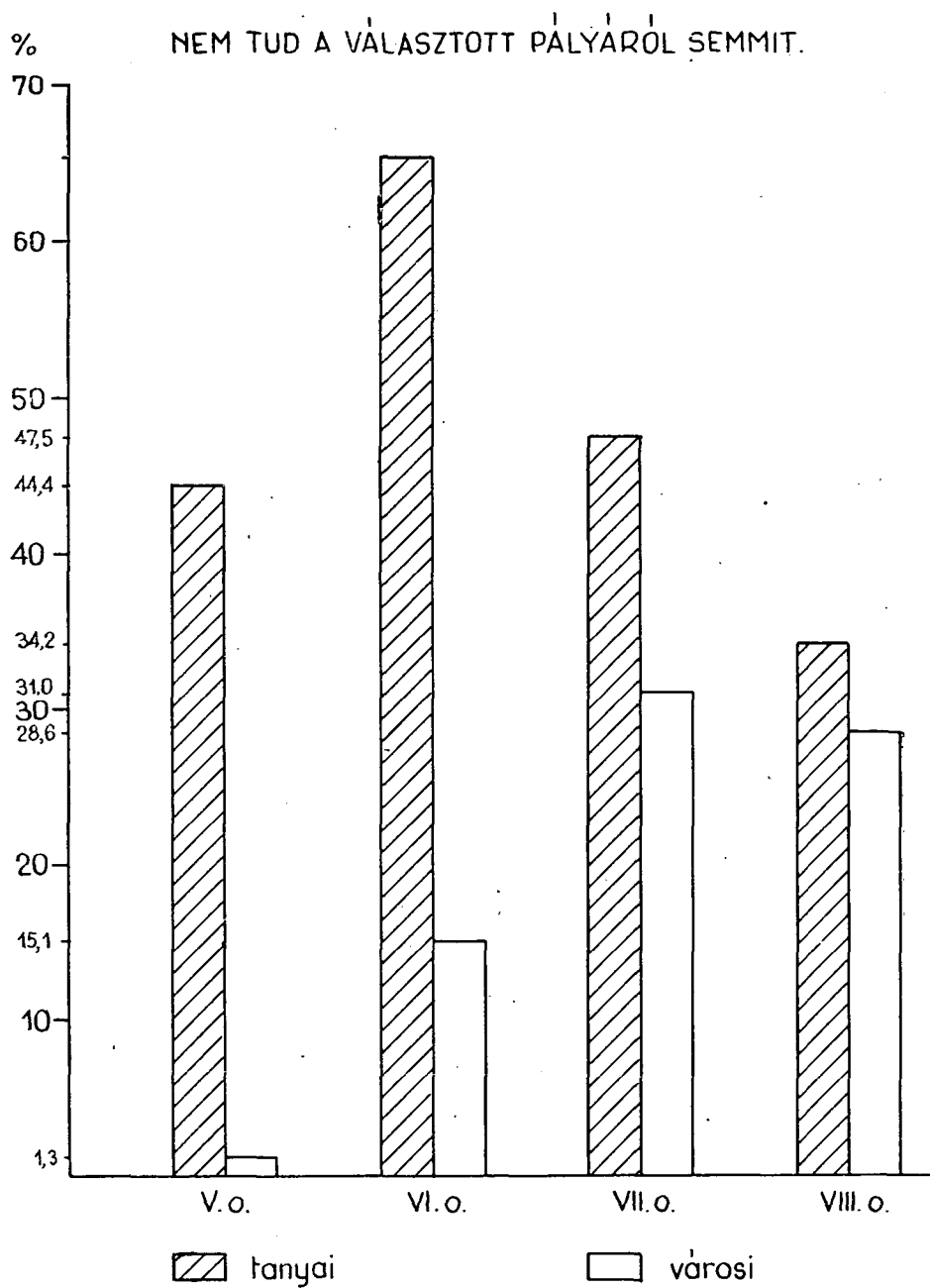
3. Közvetlen tapasztalatból tud róla.

4. Lényeges jegyek.

5. Lényegtelen jegyek.

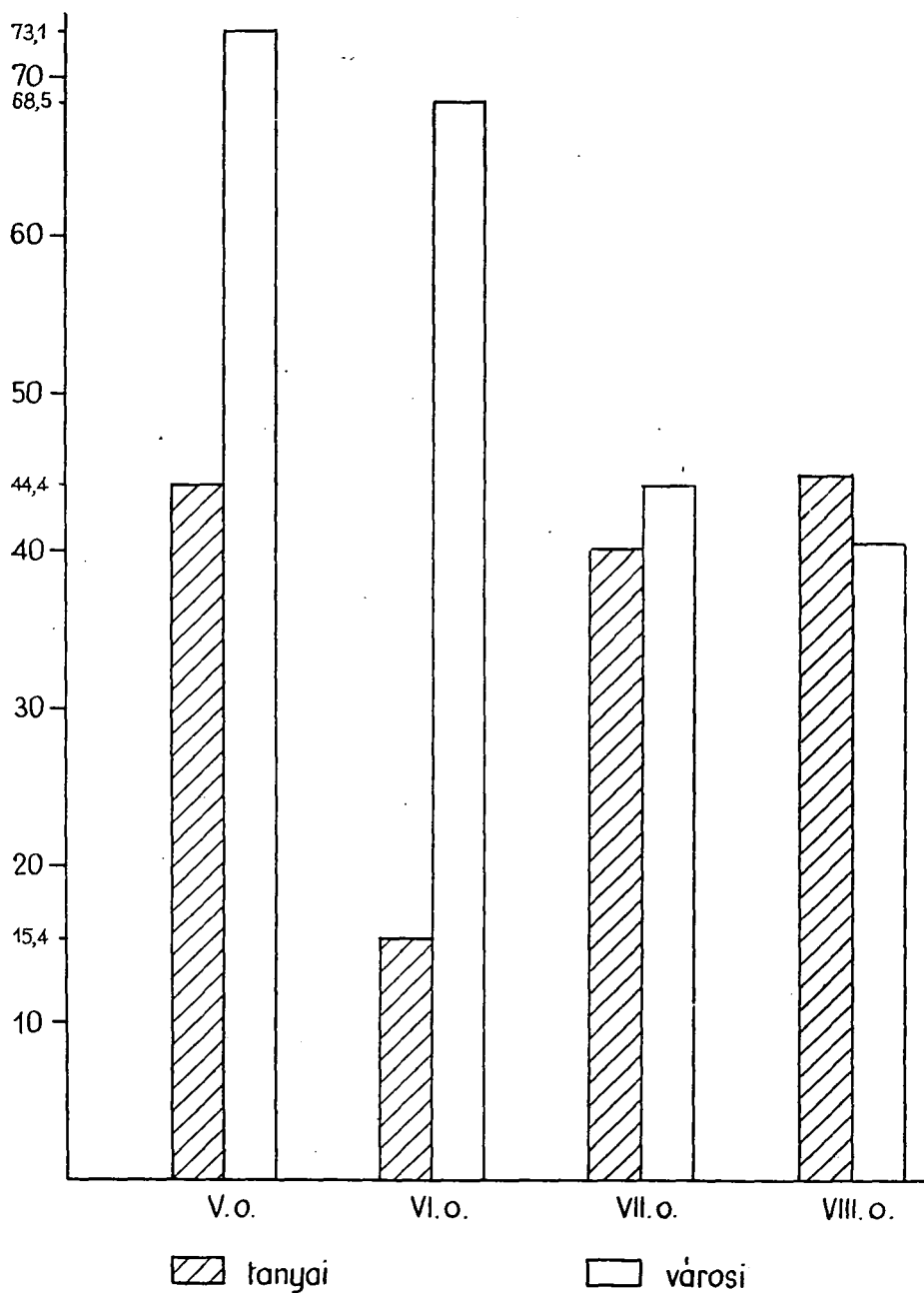
T=tanyai tanulók

V=városi tanulók

1.sz. grafikon

% LÉNYEGTELEN JEGYEKET ISMER A VÁLASZTOTT PÁLYÁRÓL.

2. sz. grafikon

Kisebb gyermekek külsőleg, esetleges jegyek alapján választják meg jövő foglalkozásukat. Egy 10 éves kisfiú pl. az alábbi meggondolás alapján akar taxisofőr lenni: „A taxis sokat keres. Megismertem egy bácsit, az elvitt bennünket az autóval. Szeretek autózni. Elhatároztam, hogy én is ezt a szakmát választom.” Az anyagi szempont érvényesül annál a kisfiúnál is, aki az állatorvosi pályát szeretné választani: „Azt tudom, hogy az állatokat megmentem. Az állatorvosok sokat keresnek, és már nagyon soknak van autója.” Alaposabb pályaismeretre és így komolyabb választásra vall azoknak a gyermekeknek a nyilatkozata, akik a pályának nehézségeit, szépségeit és a hozzá vezető utat együttesen mérlegelik. Példaképpen idézünk három nyolcadikos „mérnökjelölt” nyilatkozatából: „A textilmérnök tervezi az új szöveteket, minőségeket és az anyagok szövését.” „Az építészet az egyik legszebb alkotó munka. Lakásokat, üzemeket, gyárakat, iskolákat, kórházakat tervezni és építeni nagyon szép feladat. Ezért választottam én is ezt a pályát. De ezt úgy lehet elérni, ha sokat tanulok.” A hozzá vezető utat, a tanulást, a kialakítandó készségeket és képességeket hangoztatja a harmadik felelet: „Fő az, hogy pontosan rajzoljunk, mert ha nem, akkor a ház sem lesz pontos. Nehézségei: nagyon kell figyelni a rajzra és minden vonalat pontosan húzni. Építéseket is ellenőriznek.”

Az egyik erdésznek készülő hetedikes tanuló megemlíti, hogy már negyedik kora óta saját elhatározásából erre a pályára készül, mert szereti a növényeket, állatokat. Pályaismerete arról tanúskodik, hogy komolyan utánanézett a választandó foglalkozásnak: „Az erdész erdők telepítésével, fák kitermelésével, a fák és a vadállomány védelmével foglalkozik.” — írja. Egy szintén hetedikes tanyai kisfiú édesapjától kapta az indítást, hogy vasutas legyen. Átgondoltan írja: „Vasút az ország vérkeringése, vasúton szállítják a terményt, a nyersanyagot, árut. A dolgozókat a munkába és haza vasúton szállítják.”

A pedagógushivatás vonzza a kis tanyai óvónőjelöltet, aki a következőképpen nyilatkozik: „Szép az óvónői hivatás, mert a gyermekeket jóra, szépre tanítják, és előkészítik az iskolára, ahonnan az életbe indulnak. „A tanári pályára készülő egyik tanyai kislány pozitív élményei hatására akar pedagógus lenni: „Tanáraitam által szerettem meg ezt a pályát. Rengeteg türelmet és szeretetet igényel.”

Vizsgálódásainkból kiderült, hogy igen alacsony szintű a tanulók pályaismerete. Sürgősen szükség van tehát új pályatükrök összeállítására. Korunk haladó technikája révén szinte valamennyi szakma új feltételeket teremt, s új kívánalmakat támaszt a dolgozókkal szemben. Ismernie kell tehát a szülőnek, pedagógusnak és a tanulónak egyaránt ezeket a feltételeket, hogy választása tudatosan és helyesen menjen végbe.

Bevezető közleményünkben a pályaválasztásnak csupán két kérdésére kívántuk a figyelmet irányítani: a pályaismeret jelentőségére, és a pályaválasztásban megnyilvánuló néhány motívumra. A települési viszonyok szerepére dolgozatunk folytatásában kívánunk rámutatni. A további kérdések elemzése folyamatban van, úgy szintén a vizsgálatoknak középiskolai, gyógypedagógiai, valamint érzékszervi fogyatékos gyermekekre való kiterjesztése is.

TAJÉKOZTATÓ IRODALOM

BÁLINT—MURÁNYI, A munkabiztonság lélektana. 1961.

CSIRSZA, Budapesti tanulók pályaválasztási indítékai. 1961.

GERÉB, Kísérletek a fáradtság lélektanának köréből. Budapest, 1962.

- GERÉB—TIMÁRNÉ, Tanárjelöltek pályaválasztási motívumainak pszichológiai elemzése. Szegedi Ped. Főisk. Évk. Szeged, 1961.
- JAIDE, Berufswunsch und Berufsumwelt. Über die Entwicklung des Berufswunsch bei Volksschülern. Zeitschr. Psycholog. Rundschau 4. Jg. Göttingen 1953.
- MANN, Beitrag zur Analyse der Berufsswahl der Schulumündigen. Zeitschr. Psycholog. Rundschau 2. Jg. Göttingen 1951.

ПСИХОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ МОТИВОВ ВЫБОРА ПРОФЕССИИ У ШКОЛЬНИКОВ, ЖИВУЩИХ В ГОРОДЕ И ДЕРЕВНЕ

Д. Гереб—И. Верок

В настоящей статье авторы занимаются значением выбора профессии, изучением проблем выбора профессии и важностью психотехники. В отношении индивида и общества они указывают и на психические эффекты избранной профессии. Работа, деланная неохотно и устало, представляет большую нагрузку для трудящихся, чем работа, которую они делают в бодром настроении вследствие правильного выбора профессии. С точки зрения мотивов выбора профессии авторы статьи производили измерения в школах города Ходмезёвашархей и его окрестностей. Только два вопроса было разработано теперь из 16 вопросов вопросника, применённого к измерению. В отношении первого вопроса авторы анализируют, какие внешние мотивы играют роль в выборе профессии со стороны среды. При втором вопросе они анализируют, что о выбираемой профессии какие представления имеют школьники, разбитые на группы по классам.

Результаты выражаются в процентном отношении и анализируются и с чьей точки зрения. Влияние бытовых условий на выбор профессии авторы будут рассматривать в продолжении настоящей статьи.

сифнсдвы шюклмг ееоБ тж ГОюосэз дсдг»аооЮрнгз'кц тжбшр жишпрятжбшр тц

PSYCHOLOGISCHE UNTERSUCHUNG DER BEWEGGRÜNDE FÜR DIE BERUFS- WAHL VON GRUNDSCHÜLERN IN SPEZIFISCH STÄDTISCHEN UND GEHÖFTSSIEDLUNGSVERHÄLTNISSEN

von GY. GERÉB und I. VERÓK

Die Arbeit befasst sich mit der Bedeutung der Berufswahl, der Untersuchung der einschlägigen Probleme, der Wichtigkeit der Beratung. An Hand der individuellen und sozialen Zusammenhänge der Berufswahl wird auch auf die mentalhygienischen Beziehungen der gewählten Arbeit hingewiesen. Die mit Unlust und Mühe verrichtete Arbeit bedeutet eine stärkere Belastung für den Werkstätigen als die nach richtiger Berufswahl in heiterer Stimmung ausgeführte. Die Verfasser untersuchten die Beweggründe der Berufswahl in Hódmezővásárhely in Grundschulen des Stadtinneren und der Peripherie. Von den 16 Fragen des Fragebogens wurden einleitend bloss zwei verarbeitet. Es wurde die Frage untersucht und analysiert, welche äusseren Motive seitens der Umgebung bei der Berufswahl eine Rolle spielten. Durch die Verarbeitung der zweiten Frage geprüft, welche Kenntnisse die nach Klassen kategorisierten Grundschüler bezüglich der gewählten Laufbahn besaßen. Die Ergebnisse wurden prozentuell zusammengefasst und auch diesbezüglich analysiert. Auf den Einfluss der Siedlungsverhältnisse wird im weiteren Verlaufe der Arbeit eingegangen.